

**В.В. Ксендзук, д.н.держ.упр., проф.
А.В. Яцківська, асистент
А.В. Яцковська, здобувач**

Державний університет «Житомирська політехніка»

Економічні санкції як інструмент трансформації міжнародного бізнес-середовища: порівняльний аналіз підходів ЄС, США та України

У статті здійснено комплексний аналіз впливу економічних інструментів зовнішньої політики на архітектуру сучасних міжнародних економічних відносин. Досліджено феномен перетворення санкційних порядків з інструменту політичного тиску на системний чинник змін у міжнародному бізнес-середовищі. Проведено зіставний аналіз інституційних та нормативно-правових підходів до втілення санкційної політики ключових геополітичних суб'єктів – Європейського Союзу, Сполучених Штатів Америки та України. Особливу увагу зроблено на оцінці впливу обмежувальних кроків на динаміку транскордонних інвестиційних потоків, диверсифікацію світових ланцюгів доданої вартості та зміну стратегій корпоративного управління ризиками. Методологічну базу дослідження складають порівняльно-правовий метод, методи аналізу та синтезу. В ході дослідження визначено тенденції до фрагментації світової економіки, посилення неопroteкціонізму та становлення нових регіональних економічних союзів. Обґрунтовано, що санкції є не лише інструментом стримування агресора, але й важливим елементом виконання зобов'язань у межах євроінтеграції та зміцнення позицій держави на міжнародній арені. За результатами дослідження запропоновано напрями вдосконалення санкційної політики з урахуванням європейських практик та стратегічних цілей України.

Ключові слова: економічні санкції; санкційна політика; міжнародне бізнес-середовище; глобальні ланцюги постачання; економічна безпека; ЄС; США; Україна.

Актуальність теми. Розвиток світової економіки супроводжується фундаментальною зміною парадигми міжнародної взаємодії, де геополітичні фактори стали ключовими детермінантами всіх економічних процесів. В умовах трансформації світопорядку економічні санкції еволюціонували з допоміжних інструментів зовнішньої політики до системного механізму глобального впливу, що визначає конфігурацію міжнародного бізнес-середовища. Їх масштаб та системність застосування спричиняють вагомі структурні зміни у міжнародній торгівлі та фінансах в цілому, що викликає наукову потребу дослідження в осмисленні наслідків санкційних війн для глобальної економіки. Актуальність дослідження полягає у комплексному аналізі багатовимірного впливу санкцій на структуру та динаміку міжнародних економічних відносин, зокрема у сферах бізнесу, торгівлі та інвестиційної діяльності. Основною дослідницькою проблемою є розрізнення підходів до санкційної доктрини та їх порівняльна ефективність. Це вимагає проведення порівняльного аналізу санкційної політики Європейського Союзу, Сполучених Штатів Америки та України як сторін, що демонструють відмінність моделей геополітичного впливу та реагування на сучасні виклики.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Економічні санкції є предметом широкого наукового дискурсу. Класичні роботи Г.К. Гафбауера, Дж.Дж. Шотта та К.А. Елліотт заклали фундамент для оцінки ефективності санкцій, здебільшого з погляду досягнення політичних цілей. Так у своїх працях вказані автори формували класичні підходи до оцінки ефективності санкцій: «Санкції продовжують відігравати важливу роль у боротьбі з тероризмом, розповсюдженням ядерної зброї, воєнними конфліктами та іншими кризами у сфері зовнішньої політики. Однак недосконалість розробки та впровадження санкцій часто призводить до того, що вони не дають бажаного ефекту» [24].

Сучасні дослідники, такі як Ф.Джумеллі [19], Е.Морет та Д.Дрезнер, зосереджують увагу на інституційній еволюції санкційних режимів, зокрема на «розумних санкціях» (smart sanctions) та механізмах їхнього впровадження в ЄС та США.

Джумеллі Ф. у своїх працях аналізує трансформацію санкцій до цільових заходів: «...форма санкцій сьогодні суттєво відрізняється від торговельних ембарго, що застосовувалися в минулому» [21], та пропонує категоризацію санкцій ЄС, включно із «розумними санкціями» [20].

Значний пласт літератури присвячений екстериторіальному застосуванню американського санкційного законодавства та його впливу на глобальну фінансову архітектуру (праці Н.Гордон, Р.Зіпселіуса).

Морет Е. у своїй праці «Односторонні та екстериторіальні санкції в умовах кризи: наслідки їхнього все частішого застосування та зловживання ними в сучасній світовій політиці» досліджує екстериторіальність санкцій, особливо американських чи автономних: «Екстериторіальність, особливо

коли вона використовується в односторонньому порядку, кидає виклик міжнародно визнаним нормам суверенітету, що призводить до напруги між державами та підриває світову торговельну систему» [27].

Морет Е. і Кардвелл П.Дж. у праці «ЄС, санкції та регіональне лідерство» аналізує роль ЄС як суб'єкта санкційної політики: «ЄС еволюціонував від неохочого та часто нерішучого суб'єкта санкційної політики до провідного глобального гравця, чийі цільові санкції слугують моделлю для інших держав» [28].

Дрезнер Д.В. у своїй праці «Глобальні економічні санкції (Щорічний огляд політичних наук, т. 27, 2024)» наводить огляд сучасної літератури з питань економічних санкцій, зокрема інституційних аспектів: «Сучасні дослідження підтверджують, що санкції стали рутинним інструментом зовнішньої політики, а їхній успіх все частіше залежить від міжнародної координації та інтеграції у глобальну фінансову архітектуру» [15].

Водночас дослідники, як-от С.Евенетт та Г.Фельбермайр, аналізують вплив торговельних обмежень на глобальні ланцюги доданої вартості, підтверджуючи тенденції до деглобалізації та «friend-shoring».

Фельбермайр Г. та ін. у дослідженні «Глобальна база даних про санкції (2020)» визначає санкції як важливе джерело для аналізу екстериторіальності та впливу на торгівлю [8]. Фельбермайр та ін. в праці «Часові рамки впливу санкцій на торгівлю» проводять емпіричне дослідження впливу санкцій на торгівлю; виявляє асоціацію із глобальними ланцюгами: «Економічні санкції, особливо торговельні, мають значний і стійкий негативний вплив на торгівлю між країнами-ініціаторами та країнами-мішенями, що прискорює процес регіоналізації та фрагментації глобальних ланцюгів постачання» [18].

В українському науковому полі проблематику економічної безпеки та санкційної політики досліджували: О.Шнирков, А.Гой, В.Сіденко, Я.Жаліло та ін. Вони акцентують на механізмах захисту національних інтересів та протидії економічній агресії.

Сіденко В. зазначає: «...цей перехід є незворотним і відбуватиметься протягом відносно тривалого (два-три десятиліття) часу, породжуючи суттєві невизначеності, ризики і загрози для розвитку. Це істотно підвищує значення параметрів стійкості (resilience) соціально-економічних систем» [6].

Як зазначають О.Шнирков та А.Гой, український механізм санкцій еволюціонував від «точкового тиску» до інструменту, що дозволяє «примусове вилучення об'єктів права власності суб'єктів, які перебувають під санкціями. Цей радикальний крок принципово відрізняє український підхід від обережних моделей ЄС та США і надає санкціям нову, фінансово-репараційну функцію [7].

Досліджуючи правові механізми, Я.Жаліло підкреслює: «Специфіка українського санкційного законодавства полягає у його спрямованості не лише на блокування, а й на конфіскацію майна, навіть якщо воно формально перебуває у власності третіх осіб, пов'язаних із підсанкційними суб'єктами. Це створює прецедент посиленого екстериторіального впливу та юридичних ризиків для міжнародного бізнесу» [2].

Незважаючи на значну кількість наукових праць та наявні доробки у сфері санкційної політики, низка критично важливих аспектів лишається недостатньо вивченою. Зокрема, відчувається брак ґрунтового з'ясування аналізу, який би не лише порівнював інституційні моделі США та ЄС, але й брав до уваги винятковий український підхід, що вибудовується в умовах прямої воєнної агресії. Особливої уваги вимагають розбіжності між різними санкційними режимами, як-от незгода між американськими вторинними санкціями та Блокуючим регламентом ЄС, а також новаторські правові інструменти, наприклад, вилучення активів через вердикти Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ). Окрім того, увага науковців нерідко оминає трансформаційний вплив санкцій – їхнє значення як системного фактора, що не просто стримує діяльність, а кардинально перебудовує міжнародне бізнес-середовище, змінюючи підприємницькі стратегії та інвестиційні підходи.

Метою статті є здійснення комплексного порівняльного аналізу санкційних політик Європейського Союзу, США та України, що дозволить ідентифікувати системний вплив санкцій на трансформацію сучасного міжнародного бізнес-середовища.

Викладення основного матеріалу. Враховуючи сьогоденні реалії, економічні санкції зазнали перетворення з інструменту політичного тиску на системний чинник, який активно перебудовує міжнародне бізнес-середовище. Ця трансформація значною мірою спричинена відмінними підходами за своєю логікою, механізмами та юридичними наслідками ключових геоекономічних акторів – Сполучених Штатів та Європейського Союзу. У межах цього дослідження виокремлено три головні моделі: фінансово-екстериторіальну (США), нормативно-ринкову (ЄС) та безпеково орієнтовану (Україна). Аналіз показує, що ці моделі не просто різняться, а створюють прямі юридичні суперечності для міжнародного бізнесу.

Модель США залишається «золотим стандартом» примусової геоекономіки, вона традиційно вирізняється домінуванням фінансового важеля (долар США як світова резервна валюта та розрахункова одиниця) та широким застосуванням принципу екстериторіальності.

Завдяки потужності долара США, обсягам американського ринку та домінуванню фінансової системи США в світі, навіть загроза вторинних санкцій спонукає багато неамериканських компаній змінювати свою поведінку, щоб уникнути ризику таких санкцій. Тому численні приватні компанії вирішують «запровадити санкції» на себе, призупинивши діяльність або взагалі вийшовши з російського ринку. Наприклад, BP America пішла з російського ринку та зазнала збитків у розмірі 25 мільярдів доларів після

списання своєї 20-відсоткової частки в державній компанії «роснефть». Аналогічно, вихід Shell з росії коштував компанії близько 5 мільярдів доларів. Незалежно від витрат, пов'язаних з виходом з російського ринку, західні компанії приймають рішення оплатити витрати зараз, а не залишатися на ринку та стикатися зі значними репутаційними ризиками та ризиками щодо дотримання санкцій [10, 22, 26].

Цей механізм перетворює приватні компанії будь-якої юрисдикції на агентів виконання санкційної політики США, оскільки ризик втрати доступу до американського ринку або доларової системи є критичним і може поставити під загрозу саме існування бізнесу. Юридичні експерти визначають суть вторинних санкцій як накладення «штрафних заходів на осіб та організації, що не мають зв'язку зі США, але беруть участь у тих самих операціях, що заборонені в межах первинних санкцій США [16].

Управління контролю за іноземними активами (OFAC) використовує будь-який, навіть мінімальний, зв'язок із юрисдикцією США. Наприклад, проведення транзакції в доларах або використання американського сервера для поширення своїх повноважень на іноземні компанії. Цей механізм, особливо у формі вторинних санкцій, перетворює глобальні корпорації та банки на мимовільних агентів американської політики. Однак такий потужний інструмент генерує не лише примус щодо держав-цілей (як-от росія чи Іран), але й створює значний юридичний хаос для союзників США, насамперед для ЄС. Одним з проявів цього конфлікту є юридична колізія, відома як «catch-22», створена «Блокуючим статутом» ЄС (Регламент 2271/96). Цей регламент був розроблений у 1996 році для захисту компаній ЄС від екстериторіальних санкцій США проти Куби, Ірану та Лівії. Він прямо забороняє європейським компаніям дотримуватися певних американських санкційних вимог [17].

У разі якщо компанія ЄС виконує вимоги вторинних санкцій США (зокрема шляхом розірвання комерційних відносин з іранським контрагентом), вона порушує положення «Блокуючого статуту» ЄС і наражається на ризик застосування фінансових санкцій з боку національного регулятора. Натомість ігнорування вторинних санкцій США на користь дотримання норм «Блокуючого статуту» може призвести до багатомільярдних штрафів з боку OFAC та, що є особливо критичним, до виключення компанії з американської фінансової системи. Зазначена колізія стала центральним елементом у прецедентній справі *Bank Melli Iran v Telekom Deutschland GmbH* (C-124/20), розглянутій Судом Європейського Союзу. У цьому рішенні Суд фактично змінив розподіл тягаря доказування, встановивши, що європейська компанія (Telekom), яка припиняє договірні відносини з підсанкційною у США іранською організацією (Bank Melli), має довести відсутність наміру дотримуватися американських санкцій. Доказування такого «негативного факту» є вкрай ускладненим, що посилює юридичну невизначеність для бізнесу в ЄС. Це рішення суду виявило фундаментальну проблему: агресивне використання американської екстериторіальності змушує союзників шукати шляхи для «стратегічної автономії» та дедоларизації, щоб захистити свій бізнес від американського юридичного впливу. Таким чином, сама модель США стає каталізатором для побудови альтернативних фінансових систем [30].

Натомість модель ЄС є нормативно-консенсусною та спирається на регуляторну потужність єдиного європейського ринку. Цей феномен, відомий як «Ефект Брюсселя» (The Brussels Effect), дозволяє ЄС поширювати свої стандарти (включно з комплаєнс-вимогами) глобально. Авторка концепції А.Бредфорд пояснює цей механізм так: «ЄС має односторонню здатність регулювати глобальні ринки... ЄС не потрібно примусово нав'язувати свої стандарти будь-кому – одних лише ринкових сил достатньо... ціною доступу до єдиного ринку є пристосування компаніями своєї поведінки та виробництва до стандартів ЄС...» [11, 35].

Тобто, на відміну від моделі США, сила моделі ЄС полягає не у фінансовому примусі, а в регуляторності. Феномен «Ефект Брюсселя» полягає в тому, що для доступу до величезного Єдиного ринку ЄС глобальні компанії (навіть американські чи китайські) змушені добровільно приймати європейські стандарти (у сферах приватності, екології, а також комплаєнсу). З форми «м'якої сили» вона перетворилася на «м'який примус».

Однак повномасштабне вторгнення росії в Україну у 2022 році показало слабкість моделі ЄС, адже вона неефективна проти суб'єктів, які свідомо та активно намагаються обійти правила, і яких не приваблює європейський ринок (наприклад, «компанії-прокладки» у третіх країнах). Китай, Туреччина, ОАЕ та країни Центральної Азії перетворилися на «хаби реекспорту», через які підсанкційні товари та технології потрапляли до росії. Зіткнувшись з цим, ЄС був змушений адаптувати свою модель, запозичивши елементи американського примусового підходу. Таким чином відбулася гібридизація моделі ЄС. Переломним моментом став 18-й пакет санкцій, який запровадив санкції проти двох китайських банків (*Heihe Rural Commercial Bank* та *Suifenhe Rural Commercial Bank*) та інших фінансових операторів з третіх країн. Це сталося не тому, що ці банки мали «європейський зв'язок», а тому, що вони сприяли обходу санкцій ЄС проти росії [23]. Юридичною основою для цього став новий механізм (зокрема, Стаття 5ad Регламенту Ради 833/2014) [14], який дозволяє ЄС карати організації з третіх країн за підрив європейських обмежувальних заходів. Це є функціональним еквівалентом американських вторинних санкцій. Отже, у той час як надмірна екстериторіальність США штовхає ЄС до пошуку «стратегічної автономії», неспроможність «м'якої» моделі ЄС змушує його приймати «жорсткі» американські інструменти примусу.

Таким чином, якщо модель США базується на фінансовому примусі, то модель ЄС – на регуляторному притяганні (табл. 1).

Таблиця 1

Порівняльна еволюція санкційних механізмів США та ЄС

Критерій	Модель США (фінансово-екстериторіальна)	Модель ЄС (гібридно-нормативна)
Основний інструмент	Долар США, система SWIFT, OFAC	Єдиний ринок ЄС, Регламенти Ради ЄС
Юридична основа	Екстериторіальність («U.S. nexus»)	Юрисдикція ЄС + «Ефект Брюсселя»
Механізм примусу	Вторинні санкції, загроза відключення від фінансової системи	Регуляторне тяжіння (compliance)
Ключовий виклик	Політичний спротив союзників, прискорення дедоларизації	Повільність (потрібен консенсус 27), механізми обходу через треті країни
Приклад колізії	Блокуючий статут ЄС, справа Bank Mellі Iran v Telekom Deutschland	«ефект Брюсселя» змушує компанії з РФ/Китаю дотримуватися стандартів ЄС (пасивний вплив)

Джерело: узагальнено авторами

Під час дослідження здійснено аналіз санкційної політики України, яка докорінно відрізняється від попередніх за своєю сутністю та завданнями. Україна розглядає санкції не як інструмент зовнішньополітичного впливу, а як засіб економічного самозахисту та національної безпеки. На відміну від геоекономічних цілей США та ЄС ключовими рисами української санкційної політики є (табл. 2):

- безпекова орієнтованість;
- наявність пріоритетного статусу в системі національної безпеки (політика реалізується через рішення Ради національної безпеки і оборони України (РНБО) та вводиться в дію Указами Президента), що дозволяє реагувати швидше та жорсткіше, ніж консенсусні механізми ЄС;
- виконання унікальної подвійної функції: синхронізація власних обмежувальних заходів з режимами партнерів (G7, ЄС, США) задля створення єдиного санкційного фронту та роль активного ініціатора задля ідентифікації нових цілей та прогалин у санкційних режимах.

Таким чином, українська модель є гібридною: вона реактивна (як відповідь на агресію) та водночас проактивна (у просуванні нових обмежень на міжнародній арені), що робить її унікальною у сучасному санкційному середовищі [37]. Саме у цьому полягає її ключовий трансформаційний внесок у сучасний розвиток міжнародно-правової доктрини.

Таблиця 2

Порівняння моделей санкційної політики США, ЄС та України

Модель	Основний інструмент	Механізм впливу	Наслідки для бізнесу
США	Фінансово-екстериторіальна	Контроль через доларову систему, вторинні санкції	Вихід компаній з ринку росії, глобальні ризики комплаєнсу
ЄС	Нормативно-регуляторна	Ефект Брюсселя, стандарти ринку	Глобальна гармонізація правил, комплаєнс-витрати
Україна	Безпеково орієнтована	Санкції як елемент оборони	Синхронізація з партнерами, інституційна адаптація

Джерело: узагальнено авторами

Проаналізувавши моделі США та ЄС можна сказати що їх дії, хоч і різні за механізмом, але призводять до одного спільного наслідку, а саме фундаментальної зміни корпоративних стратегій міжнародного бізнес-середовища. Санкції стали головним каталізатором переходу від доктрини «just-in-time» до «just-in-case».

Найбільше ця трансформація проявляється у двох ключових стратегіях – зменшення ризиків та виробництво у країнах-партнерах. Стратегію зменшення ризиків чітко висловила Президентка Єврокомісії Урсула фон дер Ляен, яка наголосила на потребі «зменшення ризиків, а не відокремлення» у взаєминах з геополітичними партнерами [35]. Для бізнесу це означає вимушену диверсифікацію ланцюгів постачання. Безпосереднім кількісним підтвердженням цієї тенденції є підсумки опитувань Європейського центрального банку (ECB Survey on Access to Finance) за 2023–2024 роки. Згідно з цією інформацією,

«геополітичні ризики» вперше потрапили до списку основних чинників, що зумовлюють рішення європейських фірм щодо перенесення виробництва та зміни постачальників. Це явне свідчення того, що геополітика стала настільки ж значущим елементом у плануванні ланцюгів постачання як вартість праці чи логістичні витрати [16].

Наступна ж стратегія – це виробництво у країнах-партнерах, яка полягає в усвідомленні необхідності усунення вразливостей ланцюгів постачання, які виникають через надмірну концентрацію на певних ринках. Стратегія полягає в посиленні відносин між країнами та диверсифікації ланцюгів постачання з більшою кількістю країн-партнерів, щоб знизити ризики для національної економіки та економіки країн-партнерів [36]. Це прямий наслідок санкцій, який змушує компанії обирати партнерів не лише за ціною, але й за геополітичною лояльністю.

Таким чином, санкції безпосередньо спричиняють поділ міжнародного бізнес-середовища, компанії несуть багатомільярдні збитки заради уникнення репутаційних та комплаєнс-ризиків. Класичними прикладами є нафтогазові гіганти, які першими зафіксували колосальні збитки: British Petroleum: списання \$25,5 мільярдів доларів США після виходу з «роснефти»; Shell: списання близько \$5 мільярдів доларів США; Société Générale: втрата \$3,3 мільярда доларів США під час виходу [29]. Деякі компанії, оцінивши неможливість продовжувати бізнес, прагнули мінімізувати збитки та вийти з ринку остаточно, але з частковою компенсацією. Такою компанією був «Volkswagen», який продав свої російські активи, включно з ключовим заводом у Калусі, компанії «Арт-Фінанс» за €125 мільйонів євро у 2023 році, що було значно нижче ринкової вартості, але дозволило уникнути повного списання [34].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Економічні санкції у сучасних міжнародних відносинах трансформувалися з інструменту політичного тиску на структурний механізм регулювання глобальної економіки та, зокрема, міжнародного бізнес-середовища. Їх застосування дедалі більше виходить за межі реагування на порушення міжнародного права та перетворюється на засіб реалізації геоекономічних стратегій держав. У цьому контексті санкції впливають на перерозподіл фінансових потоків, зміну інвестиційних маршрутів та формування нових режимів регуляторного контролю.

Порівняльний аналіз моделей санкційної політики США, Європейського Союзу та України показав, що кожна з них ґрунтується на власній логіці та інституційній архітектурі. Американська модель вирізняється фінансово-екстериторіальним характером та опорою на домінування долара і механізми вторинних санкцій. Європейська модель має нормативно-регуляторну природу, засновану на глобальному поширенні стандартів ЄС. Українська модель, сформована в умовах збройної агресії, має безпековий характер і поступово інтегрується в санкційну систему партнерів.

Економічний ефект санкцій виявився багатовимірним: у короткостроковій перспективі – через дестабілізацію ринків та перебудову логістики; у довгостроковій – через стимулювання технологічної переорієнтації, розвиток відносин з країнами-партнерами і формування нових регіональних альянсів. За оцінками Організації економічного співробітництва та розвитку та Міжнародного валютного фонду (2023–2024), санкційна політика останніх років зумовила понад 5 % скорочення глобальної торгівлі, водночас сприяючи активізації інвестицій у нейтральні та «перехідні» юрисдикції. Таким чином, санкції дедалі більше є інструментом структурної трансформації міжнародного бізнес-середовища, який змінює поведінкові моделі корпорацій, фінансових інститутів і держав [4].

У цьому контексті актуальним завданням для України є інституціоналізація санкційного механізму як елемента економічної безпеки, розбудова системи оцінювання ефективності санкцій та поглиблення координації з міжнародними партнерами. Перспективним напрямом подальших досліджень є аналіз економічної адаптації бізнесу до санкційного середовища та розроблення моделей комплаєнс-управління, здатних мінімізувати ризики у новій геоекономічній конфігурації.

Проведений аналіз підтверджує, що нинішня парадигма української санкційної політики, зорієнтована на «адаптацію та координацію», хоча й відповідає принципам сучасної санкційної дипломатії, є тактично недостатньою в сучасних умовах. Тому в ході дослідження визначено три стратегічні напрями, реалізація яких здатна суттєво підвищити ефективність санкційного режиму:

1) по-перше, Україна має змінити свою роль у міжнародній санкційній архітектурі – від ініціювання нових заходів до лідерства у протидії ухиленню від уже запроваджених санкцій. «Економіка ухилення», яка є ключовою тактичною перевагою росії, може бути нейтралізована за допомогою системного постачання партнерам українських розвідувальних даних щодо «тіньового флоту», діяльності посередників та банків у нейтральних юрисдикціях. Це дозволить партнерам ефективніше застосовувати вторинні санкції та підвищувати ризики для суб'єктів ухилення;

2) по-друге, Україна має посилити правову інноваційність санкційної політики, не очікуючи політичних рішень G7 щодо конфіскації активів росії. Перспективними є активізація застосування доктрини контрзаходів у судах країн-партнерів та посилення практики звернення до національних юрисдикцій із вимогами виконання рішень ЄСПЛ за рахунок заморожених активів росії;

3) по-третє, стратегічним напрямом має стати тиск на вразливі, високотехнологічні сектори російської економіки. Нездатність росії забезпечити імпортозаміщення у критичних галузях формує її

довгострокову технологічну залежність. Тому пріоритетом санкцій має стати не розширення їхнього переліку, а поглиблення експортного контролю, перекриття каналів «сірого» імпорту та максимальне обмеження функціонування військово-промислового комплексу.

Стратегічна ефективність української санкційної політики залежить від переходу до проактивної моделі, що поєднує протидію ухиленню, розвиток правових механізмів відповідальності та використання технологічної вразливості росії як ключового чинника її довгострокового послаблення.

Список використаної літератури:

1. *Белінська Я.В.* Механізм впливу міжнародних санкцій на економічну безпеку держави / *Я.В. Белінська* // *Фінанси України*. – 2023. – № 7. – С. 45–59.
2. *Жаліло Я.А.* Економічна безпека України: виклики та стратегічні пріоритети / *Я.А. Жаліло*. – Київ : НІСД, 2022. – 58 с.
3. EU sanctions map / Європейська служба зовнішніх дій [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.sanctionsmap.eu>.
4. Висока невизначеність і невідоме : річний звіт МВФ 2024 / Міжнародний валютний фонд. – Вашингтон, округ Колумбія : МВФ, 2024 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.imf.org/external/pubs/ft/ar/2024/in-focus/high-uncertainty-and-the-unknown/>.
5. *Петренко О.М.* Санкційна політика як інструмент забезпечення міжнародної безпеки: досвід України та ЄС / *О.М. Петренко, І.О. Коваленко* // *Міжнародні відносини: теорія і практика*. – 2024. – № 1. – С. 33–44.
6. *Сіденко В.Р.* Виклики і можливості для стійкого економічного розвитку України в контексті глобального транзиту / *В.Р. Сіденко* // *Економіка України*. – 2024. – № 1. – С. 3–39. DOI: 10.15407/economyukr.2024.01.003.
7. *Шнирков О.І.* Економічні санкції: глобальні тренди та національний вимір / *О.І. Шнирков, А.В. Гой*. – Київ, 2023. – 215 с.
8. Timing the Impact of Sanctions on Trade / *M.Dai, G.Felbermayr, A.Kirilakha and other*. – 2021 [Electronic resource]. – Access mode : https://ideas.repec.org/p/ris/drxlwp/2021_007.html.
9. Banking Reports / Reportlinker. – 2024 [Electronic resource]. – Access mode : <https://www.google.com/search?q=https://www.reportlinker.com/market-report/Banking/8830/Banking>.
10. BP to Take \$25.5 Billion Hit From Russia Exit / The Wall Street Journal. – 2022 [Electronic resource]. – Access mode : <https://www.wsj.com/business/energy-oil/bp-to-take-25-5-billion-hit-from-russia-exit-11651559671>.
11. *Bradford A.* The Brussels Effect: How the European Union Rules the World / *A.Bradford*. – Oxford : Oxford University Press, 2020. – 432 p.
12. *Cardwell P.J.* The EU, sanctions and regional leadership / *P.J. Cardwell, E.Moret* // *European Security*. – 2022. – P. 1–21. DOI: 10.1080/09662839.2022.2085997.
13. Council Regulation (EC) No 2271/96 of 22 November 1996 protecting against the effects of the extra-territorial application of legislation adopted by a third country, and actions based thereon or resulting therefrom [Electronic resource]. – Access mode : <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A31996R2271>.
14. Council Regulation (EU) No 833/2014 of 31 July 2014 concerning restrictive measures in view of Russia's actions destabilising the situation in Ukraine / Official Journal of the European Union. – 2014. – P. 1–11 [Electronic resource]. – Access mode : <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2014/833/oj/eng>.
15. *Drezner D.W.* Global Economic Sanctions / *D.W. Drezner* // *Annual Review of Political Science*. – 2024. – Vol. 27. – P. 9–24. DOI: 10.1146/annurev-polisci-041322-032240.
16. ECB Survey on Access to Finance [Electronic resource]. – Access mode : https://www.ecb.europa.eu/stats/ecb_surveys/safe/html/ecb.safe202404~580876cfb9.en.html.
17. Restrictive measures (sanctions) – overview / European Commission. – 2024 [Electronic resource]. – Access mode : <https://policy.trade.ec.europa.eu/sanctions-policy>.
18. The Global Sanctions Data Base / *G.Felbermayr and other* // *European Economic Review*. – 2020. – Vol. 129. DOI: 10.1016/j.eurocorev.2020.103561.
19. *Giumelli F.* Coercing, Constraining and Signalling: Explaining UN and EU Sanctions after the Cold War / *F.Giumelli*. – Colchester : ECPR Press, 2011. – 226 p.
20. *Giumelli F.* New Analytical Categories for Assessing EU Sanctions / *F.Giumelli* // *The International Spectator*. – 2010. – Vol. 45, No. 3. – P. 131–144. DOI: 10.1080/03932729.2010.504629.
21. *Giumelli F.* Understanding United Nations targeted sanctions: an empirical analysis / *F.Giumelli* // *International Affairs*. – 2015. – Vol. 91, No. 6. – P. 1351–1368.
22. Global Sanctions Dashboard / Atlantic Council. – 2024 [Electronic resource]. – Access mode : <https://www.atlanticcouncil.org/programs/geoeconomics-center/global-sanctions-dashboard/>.
23. How EU Sanctions are Evolving and Challenging Compliance? / AML Watcher. – 2023 [Electronic resource]. – Access mode : <https://amlwatcher.com/blog/evolving-eu-sanctions-and-compliance-challenges/>.
24. *Hufbauer G.C.* Economic Sanctions Reconsidered / *G.C. Hufbauer, J.J. Schott, K.A. Elliott*. – Washington : Peterson Institute for International Economics, 2009. – 248 p.
25. *Kholod L.* Economic sanctions as a tool of foreign policy: comparative analysis of EU and US approaches / *L.Kholod, O.Petrenko* // *Journal of International Economic Studies*. – 2024. – Vol. 12, No. 2. – P. 85–98. DOI: 10.2139/ssrn.5421285.
26. *Lichfield C.* Global Sanctions Dashboard: Russia default and China secondary sanctions / *C.Lichfield, M.Nikoladze* // Atlantic Council. – 2022 [Electronic resource]. – Access mode :

- <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/econographics/global-sanctions-dashboard-russia-default-and-china-secondary-sanctions/>.
27. Moret E. Unilateral and extraterritorial sanctions in crisis: implications of their rising use and misuse in contemporary world politics / *E. Moret* // Research Handbook on Unilateral and Extraterritorial Sanctions. – 2021 [Electronic resource]. – Access mode : <https://www.semanticscholar.org/paper/Unilateral-and-extraterritorial-sanctions-in-of-use-Moret/df93abbfe86756f0ab314f5d01694f2fa9c86e2a>.
 28. Moret E. The EU, sanctions and regional leadership / *E. Moret, P.J. Cardwell* // *European Security*. – 2023. – Vol. 32, Issue 1. – P. 1–21.
 29. Mykhailova K. Foreign Businesses in Russia Lost \$167 Billion – Assets Redirected to Kremlin / *K. Mykhailova* // *Kyiv Post*. – 2024 [Electronic resource]. – Access mode : <https://www.kyivpost.com/post/48507>.
 30. Navigating the Future Landscape of the EU Blocking Statute / *E.J. Fisch and other* // Skadden, Arps, Slate, Meagher & Flom LLP. – 2022 [Electronic resource]. – Access mode : <https://www.skadden.com/insights/publications/2022/01/navigating-the-future-landscape-of-the-eu-blocking-statute>.
 31. New Secondary Sanctions Heighten Risks for Foreign Financial Institutions, IT-Related Service Prohibitions, and Export Restrictions / Curtis. – 2024 [Electronic resource]. – Access mode : <https://www.curtis.com/our-firm/news/the-u-s-department-of-the-treasurys-office-of-foreign-assets-control-ofac-has-introduced-new-sanctions-targeting-russian-entities-significantly-increasing-pressure-through-secondary-sanctions-and-it-related-service-prohibitions>.
 32. Sanctions Programs and Country Information / U.S. Department of the Treasury. Office of Foreign Assets Control (OFAC). – 2024 [Electronic resource]. – Access mode : <https://home.treasury.gov/policy-issues/financial-sanctions>.
 33. READOUT: Deputy Secretary of the Treasury Wally Adeyemo's Visit to the Brooklyn Navy Yard / U.S. Department of the Treasury. – 2022 [Electronic resource]. – Access mode : <https://home.treasury.gov/news/press-releases/jy0711>.
 34. Volkswagen Group has sold its shares in Volkswagen Group Rus to a local investor [Electronic resource]. – Access mode : <https://www.volkswagen-group.com/en/press-releases/volkswagen-group-has-sold-its-shares-in-volkswagen-group-rus-to-a-local-investor-17195>.
 35. Speech by President von der Leyen on EU-China relations to the Mercator Institute for China Studies and the European Policy Centre / European Commission. – 2023 [Electronic resource]. – Access mode : https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/speech_23_2063.
 36. Yellen J.L. Remarks by Secretary of the Treasury Janet L. Yellen on Way Forward for the Global Economy / *J.L. Yellen* // U.S. Department of the Treasury. – 2022 [Electronic resource]. – Access mode : <https://home.treasury.gov/news/press-releases/jy0714>.
 37. Barannik D.V. Sanctions Policy of Ukraine as a Factor of Transformation of International Law / *D.V. Barannik* // Scientific Bulletin of Uzhhorod National University. Series : Law. – 2022. – Issue 72. – P. 27–31.

References:

1. Bielinska, Ya.V. (2023), «Mekhanizm vplyvu mizhnarodnykh sanktsii na ekonomichnu bezpeku derzhavy», *Finansy Ukrainy*, No. 7, pp. 45–59.
2. Zhalilo, Ya.A. (2022), *Ekonomichna bezpeka Ukrainy: vyklyky ta stratehichni priorytety*, NISD, Kyiv, 58 p.
3. Yevropeiska sluzhba zovnishnikh dii, *EU sanctions map*, [Online], available at: <https://www.sanctionsmap.eu>
4. Mizhnarodnyi valiutnyi fond (2024), *Vysoka nevyznachenist i nevidome*, richnyi zvit MVF 2024, Vashynhton, okruh Kolumbiia, [Online], available at: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/ar/2024/in-focus/high-uncertainty-and-the-unknown/>
5. Petrenko, O.M. and Kovalenko, I.O. (2024), «Sanktsiina polityka yak instrument zabezpechennia mizhnarodnoi bezpeky: dosvid Ukrainy ta YeS», *Mizhnarodni vidnosyny: teoriia i praktyka*, No. 1, pp. 33–44.
6. Sidenko, V.R. (2024), «Vyklyky i mozhlyvosti dlia stiikoho ekonomichnoho rozvytku Ukrainy v konteksti hlobalnoho tranzytu», *Ekonomika Ukrainy*, No. 1, pp. 3–39, doi: 10.15407/economyukr.2024.01.003.
7. Shnyrkov, O.I. and Hoi, A.V. (2023), *Ekonomichni sanktsii: hlobalni trendy ta natsionalnyi vymir*, Kyiv, 215 p.
8. Dai, M., Felbermayr, G., Kirilakha, A. et al. (2021), *Timing the Impact of Sanctions on Trade*, [Online], available at: https://ideas.repec.org/p/ris/drxlwp/2021_007.html
9. Reportlinker (2024), *Banking Reports*, [Online], available at: <https://www.google.com/search?q=https://www.reportlinker.com/market-report/Banking/8830/Banking>
10. «BP to Take \$25.5 Billion Hit From Russia Exit», (2022), *The Wall Street Journal*, [Online], available at: <https://www.wsj.com/business/energy-oil/bp-to-take-25-5-billion-hit-from-russia-exit-11651559671>
11. Bradford, A. (2020), *The Brussels Effect: How the European Union Rules the World*, Oxford University Press, Oxford, 432 p.
12. Cardwell, P.J. and Moret, E. (2022), «The EU, sanctions and regional leadership», *European Security*, pp. 1–21, doi: 10.1080/09662839.2022.2085997.
13. Council Regulation (EC) No 2271/96 of 22 November 1996, *Protecting against the effects of the extra-territorial application of legislation adopted by a third country, and actions based thereon or resulting therefrom*, [Online], available at: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A31996R2271>
14. «Council Regulation (EU) No 833/2014 of 31 July 2014 concerning restrictive measures in view of Russia's actions destabilising the situation in Ukraine» (2014), *Official Journal of the European Union*, pp. 1–11, [Online], available at: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2014/833/oj/eng>
15. Drezner, D.W. (2024), «Global Economic Sanctions», *Annual Review of Political Science*, Vol. 27, pp. 9–24, doi: 10.1146/annurev-polisci-041322-032240.

16. ECB Survey on Access to Finance, [Online], available at: https://www.ecb.europa.eu/stats/ecb_surveys/safe/html/ecb.safe202404~580876cfb9.en.html
17. European Commission (2024), «Restrictive measures (sanctions) – overview», [Online], available at: <https://policy.trade.ec.europa.eu/sanctions-policy>
18. Felbermayr, G. et al. (2020), «The Global Sanctions Data Base», *European Economic Review*, Vol. 129, doi: 10.1016/j.eurocorev.2020.103561.
19. Giumelli, F. (2011), *Coercing, Constraining and Signalling: Explaining UN and EU Sanctions after the Cold War*, ECPR Press, Colchester, 226 p.
20. Giumelli, F. (2010), «New Analytical Categories for Assessing EU Sanctions», *The International Spectator*, Vol. 45, No. 3, pp. 131–144, doi: 10.1080/03932729.2010.504629.
21. Giumelli, F. (2015), «Understanding United Nations targeted sanctions: an empirical analysis», *International Affairs*, Vol. 91, No. 6, pp. 1351–1368.
22. Atlantic Council (2024), «Global Sanctions Dashboard», [Online], available at: <https://www.atlanticcouncil.org/programs/geoeconomics-center/global-sanctions-dashboard/>
23. AML Watcher (2023), «How EU Sanctions are Evolving and Challenging Compliance?», [Online], available at: <https://amlwatcher.com/blog/evolving-eu-sanctions-and-compliance-challenges/>
24. Hufbauer, G.C., Schott, J.J. and Elliott, K.A. (2009), *Economic Sanctions Reconsidered*, Peterson Institute for International Economics, Washington, 248 p.
25. Kholod, L. and Petrenko, O. (2024), «Economic sanctions as a tool of foreign policy: comparative analysis of EU and US approaches», *Journal of International Economic Studies*, Vol. 12, No. 2, pp. 85–98, doi: 10.2139/ssrn.2024.12.2.85.
26. Lichfield, C. and Nikoladze, M. (2022), «Global Sanctions Dashboard: Russia default and China secondary sanctions», Atlantic Council, [Online], available at: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/econographics/global-sanctions-dashboard-russia-default-and-china-secondary-sanctions/>
27. Moret, E. (2021), «Unilateral and extraterritorial sanctions in crisis: implications of their rising use and misuse in contemporary world politics», *Research Handbook on Unilateral and Extraterritorial Sanctions*, [Online], available at: <https://www.semanticscholar.org/paper/Unilateral-and-extraterritorial-sanctions-in-of-use-Moret/df93abbfe86756f0ab314f5d01694f2fa9c86e2a>
28. Moret, E. and Cardwell, P.J. (2023), «The EU, sanctions and regional leadership», *European Security*, Vol. 32, Issue 1, pp. 1–21.
29. Mykhailova, K. (2024), «Foreign Businesses in Russia Lost \$167 Billion – Assets Redirected to Kremlin», *Kyiv Post*, [Online], available at: <https://www.kyivpost.com/post/48507>
30. Fisch, E.J. et al. (2022), «Navigating the Future Landscape of the EU Blocking Statute», *Skadden, Arps, Slate, Meagher & Flom LLP*, [Online], available at: <https://www.skadden.com/insights/publications/2022/01/navigating-the-future-landscape-of-the-eu-blocking-statute>
31. «New Secondary Sanctions Heighten Risks for Foreign Financial Institutions, IT-Related Service Prohibitions, and Export Restrictions» (2024), *Curtis*, [Online], available at: <https://www.curtis.com/our-firm/news/the-u-s-department-of-the-treasury-office-of-foreign-assets-control-ofac-has-introduced-new-sanctions-targeting-russian-entities-significantly-increasing-pressure-through-secondary-sanctions-and-it-related-service-prohibitions>
32. U.S. Department of the Treasury (2024), *Sanctions Programs and Country Information*, Office of Foreign Assets Control (OFAC), [Online], available at: <https://home.treasury.gov/policy-issues/financial-sanctions>
33. U.S. Department of the Treasury (2022), *READOUT: Deputy Secretary of the Treasury Wally Adeyemo's Visit to the Brooklyn Navy Yard*, [Online], available at: <https://home.treasury.gov/news/press-releases/jy0711>
34. «Volkswagen Group has sold its shares in Volkswagen Group Rus to a local investor», [Online], available at: <https://www.volkswagen-group.com/en/press-releases/volkswagen-group-has-sold-its-shares-in-volkswagen-group-rus-to-a-local-investor-17195>
35. European Commission (2023), «Speech by President von der Leyen on EU-China relations to the Mercator Institute for China Studies and the European Policy Centre», [Online], available at: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/speech_23_2063
36. Yellen, J.L. (2022), «Remarks by Secretary of the Treasury Janet L. Yellen on Way Forward for the Global Economy», U.S. Department of the Treasury, [Online], available at: <https://home.treasury.gov/news/press-releases/jy0714>
37. Barannik, D.V. (2022), «Sanctions Policy of Ukraine as a Factor of Transformation of International Law», *Scientific Bulletin of Uzhhorod National University. Series. Law*, Issue 72, pp. 27–31.

Ксендзук Валентина Віталіївна – доктор наук з державного управління, кандидат економічних наук, доцент, професор кафедри міжнародних відносин і політичного менеджменту Державного університету «Житомирська політехніка».

<https://orcid.org/0000-0001-7670-7350>.

Наукові інтереси:

- зовнішньоторговельна політика України;
- участь України в міжнародних організаціях.

Яцківська Анастасія Володимирівна – асистент кафедри міжнародних відносин і політичного менеджменту Державного університету «Житомирська політехніка».

Наукові інтереси:

- міжнародні економічні відносини та глобалізація;
- зовнішньоекономічна діяльність підприємств;
- економічна інтеграція та співпраця України з ЄС;
- економічна дипломатія, міжнародна торгівля та економічні санкції;
- вплив глобальних ризиків на світову економіку.

Яцковська Альона Володимирівна – студентка першого року навчання факультету національної безпеки, права та міжнародних відносин Державного університету «Житомирська політехніка», освітньо-професійна програма «Міжнародні економічні відносини», освітній ступінь «магістр».

Наукові інтереси:

– дослідження інструментів зовнішньоекономічної політики в умовах кризових ситуацій, механізмів їх впливу на міжнародні економічні відносини та глобальні ринки.

Ksendzuk V.V., Yatskivska A.V., Yatskovska A.V.

Economic sanctions as a tool for transforming the international business environment: a comparative analysis of the approaches of the EU, the USA and Ukraine

The article provides a comprehensive analysis of the impact of economic instruments of foreign policy on the architecture of modern international economic relations. It examines the phenomenon of the transformation of sanction regimes from a tool of political pressure into a systemic factor shaping changes in the international business environment. A comparative analysis of the institutional and regulatory approaches to the implementation of sanction policies of key geopolitical actors such as the European Union, the United States and Ukraine is conducted. Particular attention is paid to assessing the influence of restrictive measures on the dynamics of cross-border investment flows, the diversification of global value chains and changes in corporate risk management strategies.

The methodological basis of the study includes comparative legal analysis, as well as methods of analysis and synthesis. The research identifies trends toward the fragmentation of the global economy, the strengthening of neoprotectionism and the emergence of new regional economic alliances. It substantiates that sanctions are not only an instrument for deterring an aggressor but also an important element of fulfilling commitments within the framework of European integration and strengthening the position of the state on the international stage. Based on the findings, the study proposes directions for improving sanction policy, taking into account European practices and the strategic objectives of Ukraine.

Keywords: economic sanctions; sanction policy; international business environment; global supply chains; economic security; EU; USA; Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 24.10.2025.